

Colloquium 2(46)/2022
ISSN 2081-3813, e-ISSN 2658-0365
CC BY-NC-ND.4.0
DOI: <http://doi.org/10.34813/19coll2021>

EFEKTYWNOŚĆ NIEIZOLACYJNEJ KARY POZBAWIENIA WOLNOŚCI W PERCEPCJI KURATORÓW SĄDOWYCH

**Effectiveness of non-isolating imprisonment in the perception
of probation officers**

Joanna Żeromska-Charlińska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych
e-mail: joanna.charlinska@uwm.edu.pl
ORCID 0000-0002-5921-5810

Streszczenie

W artykule wykorzystano wyniki badań wskazujące istotę, warunki i specyfikę dozoru elektronicznego oraz znaczenie tego rozwiązania w procesie resocjalizacji skazanych. Celem badań jest próba interpretacji i opisu wypowiedzi kuratorów sądowych dotyczących oceny skuteczności alternatywnego rozwiązania, pewnych ukierunkowań refleksji profesjonalistów w zakresie jego usprawniania. Konkluzje nie wytyczają jednoznacznie pozytywnych opinii badanych, wskazują na problem niewykorzystania możliwości tego rozwiązania i potrzebę zwiększenia jego efektywności przy aktualnej polityce ujawniającej zróżnicowanie zakresu stosowania warunkowego zwolnienia w okręgach sądowych i w zależności od preferencji uznaniowych sędziów penitencjarnych.

Słowa kluczowe: dozór elektroniczny, kurator sądowy, resocjalizacja penitencjarna, zakład karny.

Abstract

In the paper author used the outcomes of the study, indicating the essence, conditions and specificity of electronic surveillance and the importance of this solution in the process of rehabilitation of the condemned. An attempt to interpret and depict of probation officers' statements, concerning the evaluation of alternative solution's efficacy, some orientations of professionals' reflections in terms of its improvement was the purpose of the research. The conclusions do not set explicitly the positive stand of studied individuals, suggests the problem of non-utilization of this solution's opportunity and the need to enhance its effectiveness with the current policy, exposing a differentiation in the scope of the parole in the legal districts and depending on discretionary preferences of penitentiary judges.

Keywords: electronic surveillance, probation officer, penitentiary rehabilitation, penitentiary.

Wprowadzenie

Praktyka penitencjarna dowodzi, że resocjalizacja to długotrwała, trudny proces, w którym zakłada się cele o większym i mniejszym stopniu ogólności, a ich osiągnięcie generuje czas. Pozytywne skutki podejmowanych działań zależą od wielu czynników, a realizacja założonych celów w przestrzeni izolowanej jest trudna i złożona, czasem wręcz niemożliwa. W związku z tym współcześnie w podejmowanych działaniach resocjalizacyjnych coraz większą uwagę skupia zapewnienie osadzonym regularnych kontaktów ze światem zewnętrznym, służy temu także nowoczesne rozwiązanie w postaci elektronicznego systemu dozoru. System dozoru elektronicznego, wprowadzony w Polsce ustawą z dnia 7 września 2007 roku, to możliwość odbywania kary pozbawienia wolności poza murami jednostki penitencjarnej przez osoby skazane za przestępstwa o niskiej szkodliwości społecznej. Celem tego nowoczesnego rozwiązania jest zmniejszenie liczby osadzonych w celach oraz obniżenie kosztów w tym zakresie. Stanowi on także szansę na wyeliminowanie potencjalnych negatywnych zjawisk występujących w więzieniach i pełni funkcję resocjalizacyjną. W związku z tym podjęto badania, których celem było poznanie opinii kuratorów sądowych dotyczących efektywności systemu dozoru elektronicznego, w tym zaakcentowanie jego istoty, warunków, specyfiki oraz znaczenia w procesie resocjalizacji skazanych.

Perspektywa teoretyczna

Współczesne podejście do efektywności resocjalizacji skazanych zakłada, że do pożądanых zmian w ich osobowości może doprowadzić wyłącznie „zindywidualizowane oddziaływanie wobec skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonania kary oraz w różnych rodzajach i typach zakładów karnych” (art. 67§2 k.k.w.). Skuteczna działalność resocjalizacyjna może być prowadzona wyłącznie w systemie oddziaływania programowanego, jest ono jednakże ofertą organu zobowiązanego do wyegzekwowania kary, więźniowie mogą z niej skorzystać lub nie (Kalitowski i in., 2000, s. 104). Obowiązek uczestniczenia w takim programie mają wyłącznie skazani młodociani, co wynika z konieczności realizacji celów wychowawczych, niezbędnych w konstytuowaniu ich osobowości, ich potencjału doświadczenia życiowego, a także z podatności ludzi młodych na negatywne oddziaływanie środowiska.

Środowisko więzienne to miejsce nienaturalne, o charakterze wymuszonej izolacji, generujące sytuacje trudne dla przebywających tam ludzi. Przymus, nieustanna kontrola, ograniczona przestrzeń oraz regulamin, którego należy przestrzegać, w efekcie mogą prowadzić do poważnych zaburzeń w izolowanej codzienności i pojawienia się kłopotów zdrowotnych. Izolacja więzienna powoduje w życiu osadzonych takie negatywne następstwa jak degradacja, depersonalizacja, stygmatyzacja, prizonizacja (Ciosek, 2001, 68–75). Wpływa również na wiele zaburzeń w zachowaniu, przyjmujących zarówno formę adaptacji do specyficznych warunków izolacji, jak i różnych

sposobów obrony przed zagrożeniami. Wielu badaczy poszukiwało przyczyn, przez które systemy penitencjarne nie spełniały i nadal nie spełniają pokładanych wobec nich oczekiwań (Eysenck i Eysenck, 1998, s. 59). Phillip Zimbardo w 1971 r. przeprowadził eksperymentalną symulację więzienia¹ i odkrył jedną z najważniejszych przyczyn słabości zakładu karnego: nieprawidłową strukturę władzy.

Próba poszukiwania teoretycznych uzasadnień dla podejmowania przez badaczy problematyki efektywności resocjalizacji w szeroko pojmowanej refleksji pedagogicznej i jej praktycznych implikacji jest sprowadzana do pustych znaczeń mających usprawiedliwiać wszelkie działania kreujące potencjalny rozwój czy zmianę podmiotu i wywoływać pożądaną społecznie tożsamość, która nie zaburza porządku społecznego.

Waligóra (2004), wymieniając trwale odkształcenie osobowości jako pierwszy skutek izolacji więziennej, wskazuje też na tendencję do utrwalania zachowań, które ukształtowały się w czasie odosobnienia (nawykowe samouszkodzenia). Wśród innych negatywnych przejawów związanych z odbywaniem kary więzienia, wspomniany badacz wymienia: złe samopoczucie, obniżenie napędu psychoruchowego (spowolnienie), stany apatii i depresji, epizody psychotyczne (psychozy więzienne), zaburzenia w sferze stawianych (i realizowanych) celów oraz na płaszczyźnie kontaktów z innymi ludźmi (introwertyzm). W psychice skazanego pojawia się również nieadekwatna ocena rzeczywistości, w tym też zaburzenia instynktu samozachowawczego, ujawniające się w podejmowanych zamachach samobójczych (Waligóra, 2004, s. 63). Działania prewencyjne wobec wspomnianych granicznych zachowań osadzonych, w myśl H. Blumera (1969, s. 97), że zachowanie człowieka inicjowane jest w toku jego interakcji z otoczeniem, winny zapewniać w miarę regularne kontakty skazanego ze światem zewnętrznym. Jednym z możliwych rozwiązań jest obecnie elektroniczny system dozoru przy użyciu urządzenia GPS, umożliwiający odbywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym.

Owe sposoby ochronnego kontrolowania osób w warunkach wolnościowych, które stwarzały zwiększone zagrożenie dla porządku prawnego aż do 2011 r., nie przyjmowały formy nadzoru elektronicznego, jednakże ich istnienie wskazuje, że idea monitorowania sposobu zachowania się takich jednostek oraz miejsca ich pobytu nie

¹ Philip Zimbardo wraz z grupą współpracowników przeprowadził stanfordzki eksperyment więzienny (powszechnie znany w psychologii). W piwnicach Wydziału Psychologii Uniwersytetu Stanforda utworzono więzienie, w którym zamknięto 24 studentów cieszących się zdrowiem psychicznym, wybranych spośród ochotników. Studentów podzielono losowo na dwie grupy: więźniów i strażników. Celem eksperymentu było pokazanie znaczenia wpływu sytuacji społecznej na zachowanie jednostki. Studenci eksperymentu wcielili się w przypisane im role. Studenci-strażnicy zaczęli postępować brutalnie oraz sadystycznie w stosunku do studentów-więźniów. Pojawiły się zachowania patologiczne. W nocy z piątego na szóstego dnia eksperymentu studenci-więźniowie uskuteczniili bunt. Prowadzący zdecydowali się zakończyć eksperyment kolejnego dnia ze względu na obawę utraty kontroli nad sytuacją, choć przewidziany był na 14 dni. Eksperyment doczekał się ekranizacji (w Polsce premiera filmu pt. *Cicha furia* odbyła się w lutym 2007 r.).

stanowi w polskim prawie nowości – przekształceniu uległa tylko forma tych działań nadzorczych². Do tej pory dozór przyjmował formę spersonalizowaną w postaci kontrolowania przez policję lub kuratora sądowego zachowania się przestępców wykazujących negatywną prognozę kryminologiczną, z reguły po odbyciu przez nich kary.

Od 2014 r. w procesie wskazywanych zmian odwołano się do dwóch nowelizacji: pierwsza z nich przeprowadzona została w oparciu o ustawę z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Główny nurt reformy dotyczył modyfikacji systemu środków reakcji karnej. W uzasadnieniu ustawy wskazywano m.in. na niekorzystne dane dotyczące stosowanych środków penalnych: około 70% wskaźnik stosowalności kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Jednocześnie wskazane statystyki powiązano z ok. 50% współczynnikiem zarządzeń wykonania uprzednio zawieszony kary pozbawienia wolności. Ustawodawca akcentował konieczność zwiększenia liczby orzekanych kar nieizolacyjnych – grzywny czy ograniczenia wolności (Kędzierski, 2021, s. 92). Znaczące zmiany dotyczyły środków zabezpieczających, w konsekwencji czego na nowo skonstruowano rozdz. X k.k. Owa nowelizacja weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r., a system skonstruowany na jej podstawie funkcjonował przez 9 miesięcy. Jak wskazuje B. Kędzierski (2021, s. 92), na mocy dwóch ustaw nowelizacyjnych z 2016 r. uchylono niektóre przepisy wprowadzone do Kodeksu karnego z dniem 1 lipca 2015 r., m.in. dozór elektroniczny jako obowiązek przy ograniczeniu wolności czy umorzenie na wniosek pokrzywdzonego (art. 59a k.k.). Zmiany te nawiązują do zmian w prawie procesowym.

² Projekty rodzimych aktów normatywnych zawierających środki zabezpieczające w postaci EKMP zaczęły powstawać w połowie pierwszej dekady XXI w. Dwa tego typu założenia normatywne zostały przygotowane i opublikowane pod patronatem fundacji Ius et Lex. Pierwszy z nich – zakładający stworzenie ustawy o dozorcze elektronicznym – zawierał m.in. przepis art. 7 ust. 1–3, który przewidywał wdrożenie EKMP wobec wszystkich tych sprawców czynów karalnych, wobec których można było zastosować zamieszczone w rozdziale X k.k. środki zabezpieczające. Niezależnie od tego, wspomniany przepis ustanawiał możliwość stosowania stałej kontroli miejsca pobytu za pomocą dozoru elektronicznego, także wobec przestępców wskazanych w art. 64–65 k.k., a więc wobec recydywistów penitencjarnych, przestępców zawodowych, zorganizowanych i terrorystów (Projekt fundacji Ius et Lex autorstwa Piotra Podczaskiego. W: P. Moczydłowski, *Przestępca na uwężni. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw. Zeszyty naukowe fundacji Ius et Lex*, 2, s. 190). Drugi z projektów, powstały w 2006 r., przybrał postać założenia nowelizacji przepisów kodeksu karnego oraz niektórych innych ustaw. Nie zawierał on zmian w treści rozdziału X k.k. poświęconego regulacji środków zabezpieczających. Jednakże w art. 41c § 2–3 tego projektu zamieszczono formę EKMP stanowiącą faktycznie rodzaj środka ochronnego. Zapisy te umożliwiały bowiem zastosowanie dozoru elektronicznego wobec przestępców wymienionych w art. 64–65 k.k., przy czym w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd mógłby orzec ten rodzaj środka na zawsze (zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz o zmianie niektórych innych ustaw z 2006 r. fundacji Ius et Lex. W: P. Moczydłowski, *op. cit.*, s. 194).

Z dniem 15 kwietnia 2016 r. przywrócono poprzednie zasady funkcjonowania procesu karnego, w szczególności w zakresie wiodącej i przewodniej roli sądu karnego. Przepisy regulujące ideę dozoru elektronicznego w Polsce są umiejscowione w rozdziale VIIa k.k.w., przepisy wykonawcze odnoszą się do wszystkich środków stosowanych przy użyciu DE, który, w aktualnym stanie prawnym, może być orzekany jako:

- system wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności,
- narzędzie weryfikacji miejsca pobytu osoby objętej środkiem karnym polegającym na zakazie wstępu na imprezę masową,
- narzędzie kontroli miejsca pobytu osoby objętej środkiem karnym w postaci zakazu zbliżania się do określonej osoby,
- środek służący do weryfikacji pozycji osoby objętej środkiem zabezpieczającym (Kędzierski, 2021, s. 95).

Istotnym jest zaznaczenie, iż przesłanki stosowania DE określone są alternatywnie: w stosunku do systemu wykonania kary pozbawienia wolności ustawodawca uregulował podstawowy katalog przesłanek umożliwiających stosowanie DE w Kodeksie karnym wykonawczym (art. 431a oraz 43h); w stosunku do pozostałych środków podstawowe przesłanki stosowania uregulowano w przepisach Kodeksu karnego, ustanawiających odpowiednie instytucje penalne (za: Kędzierski, 2021, s. 95).

Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2020.568) zostały wprowadzone zmiany w art. 43 1a ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U.2020.523 j.t. z późn. zm.). Od dnia 31 marca 2020 r. można ubiegać się o odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego odnośnie do kary orzeczonej w wymiarze do jednego roku i sześciu miesięcy (wcześniej można było się ubiegać o odbycie kary pozbawienia wolności w tym systemie, jeśli kara lub suma kar pozbawienia wolności nie przekraczała jednego roku).

Dzięki nowelizacji z dnia 20 lutego 2015 r. DE przestaje być metodą wykonywania kary pozbawienia wolności, a uzyskuje status uniwersalnego środka wykorzystywanego zarówno jako element zwiększający dolegliwość kary ograniczenia wolności (dozór stacjonarny), jak i sposób kontroli prawidłowości wykonywania określonych środków karnych bądź zabezpieczających (dozór zbliżeniowy oraz mobilny). W zależności od roli, jaką spełniać ma określony typ DE, z jego orzeczeniem łączyć będzie się odmienny stopień dolegliwości dla sprawcy, wynikający z nałożonych na niego obowiązków (Mamak i Zajac, 2015, 128–129).

Elektroniczna kontrola miejsca pobytu w jej obecnym ujęciu kodeksowym i dozór personalny zostaje uzupełniony lub całkowicie zastąpiony środkami technicznymi³. Na rękę lub nogę sprawcy czynu karalnego zostaje założony nadajnik, który przesyła impulsy radiowe do rejestratora znajdującego się w lokalu, w którym przebywa osoba objęta dozorem (dozór stacjonarny) lub do rejestratora posiadanego przez osobę chronioną, bądź też umieszczonego w miejscu jej zamieszkania (dozór zbliżeniowy). Z kolei nadajnik umożliwiający określenie przybliżonej lokalizacji w systemie GPS jest zakładany wyłącznie na nogę (nad kostką) osoby podlegającej dozorowi elektronicznemu (dozór mobilny)⁴.

Dozór stacjonarny polega na przebywaniu przez skazanego w określonych dniach tygodnia i godzinach we wskazanym przez sąd miejscu. Jako metoda kontroli odbywania kary ograniczenia wolności (art. 34 § 1a k.k.) dotyczy: „obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego”. Podczas wymierzania tej kary sąd wyznacza czas, w którym skazany musi pozostać w oznaczonym miejscu, nie może on trwać dłużej niż 70 godzin w tygodniu (12 godzin w ciągu dnia). Następnym krokiem jest wydanie przez sąd penitencjarny postanowienia rozpoczęcia dozoru elektronicznego oraz określenia szczegółowego harmonogramu wykonywania kary, uwzględniającego rodzaj oraz tryb pracy skazanego, jego sytuację rodzinną oraz inne okoliczności, istotnie wpływające na szczegółowy rozkład zajęć skazanego w ciągu dnia. Oznacza to, że przy pomocy SDE osoba ukarana zyskuje możliwość kontynuowania wszelkich swoich obowiązków, które wynikają z pełnionych przez nią ról społecznych, będąc jednocześnie zobowiązana do pozostawania w określonym miejscu swojego stałego pobytu w określonych przez sąd przedziałach czasu. Praktyczna realizacja nałożonego na podstawie art. 34 k.k. obowiązku pozostawania przez skazanego, odbywającego karę pozbawienia wolności w SDE, w miejscu stałego pobytu, za każdym razem musi wiązać się z monitorowaniem jego poczynąń, gdyż jest on zobligowany do przebywania w miejscu wskazanym przez sąd (Mamak i Zajac, 2015, 130–135).

Drugim rodzajem jest dozór zbliżeniowy (art. 43b. § 3 pkt 3), który polega na kontrolowaniu skazanego w zakresie przestrzegania minimalnej odległości od wskazanej przez sąd osoby. W tym celu wykorzystywany jest on zarówno do wykonywania

³ Pamiętać należy, że oprócz dozoru elektronicznego polskie prawo przewiduje współcześnie także instytucje dozoru personalnego nad niebezpiecznymi przestępcami, nie zaliczone co prawda formalnie do środków zabezpieczających, spełniające jednak faktycznie ich funkcje. Mowa tu o sprawowanym przez policję nadzorze prewencyjnym uregulowanym w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r., poz. 24).

⁴ Zob. § 1 ust. 5–8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego, Dz. U. z 2015 r., poz. 797.

środków karnych, jak też środków zabezpieczających (art. 43c. § 1 k.k.w.). Analiza właściwych przepisów kodeksu karnego potwierdza, że ów dozór odnosi się do zakazu zbliżania się skazanego do określonych osób (art. 39 pkt 2b k.k. oraz art. 93a § 2 k.k.) – jest to orzeczony środek karny lub też środek zabezpieczający. Techniczne rozwiązanie dozoru zbliżeniowego przypomina dozór stacjonarny, bowiem wykorzystuje on rejestrator (wyposażenie osoby chronionej) oraz nadajnik, który zobowiązany jest nosić skazany. Od woli osoby chronionej zależy, jaki rejestrator zostanie wykorzystany, ma bowiem prawo wystąpić z wnioskiem o typ przenośny albo stacjonarny (art. 431. § 1 k.k.w.) (Mamak i Zajac, 2015, s. 136).

Trzecim rodzajem wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE jest dozór mobilny (art. 43b § 3 pkt 3 k.k.w.) – służy on do bieżącego kontrolowania miejsca pobytu skazanego, nie ma przy tym znaczenia, gdzie skazany przebywa, co przekłada się na szerokie wykorzystanie egzekwowania przepisów prawa karnego materialnego. Stąd jest to nowocześniejsze rozwiązanie technologiczne od poprzednich. Tak jak dozór zbliżeniowy, dozór mobilny może być stosowany w całym toku wykonywania orzeczonego środka karnego oraz środka zabezpieczającego, czyli zakazu zbliżania się do określonych osób (art. 39 pkt 2b k.k. oraz art. 93a § 2 k.k.). Może być też użyty jako środek karny, zakazujący uczestniczenia w imprezach masowych (art. 43b § 3 k.k.), czyli jest środkiem elektronicznej kontroli miejsca pobytu (art. 93a § 1 pkt 1 k.k.) (Mamak i Zajac, 2015, s. 136).

Czynności związane z organizowaniem oraz kontrolowaniem wykonywania kary realizowane są przez sądowego kuratora zawodowego i upoważniony podmiot dozoru. Sądowy kurator zawodowy wypełnia szereg zadań związanych z wykonywaniem dozoru elektronicznego, określonych w rozdziale VIIa i rozdziale XI k.k.w. Głównym zadaniem sądowego kuratora zawodowego jest pomoc w readaptacji społecznej skazanego, a zwłaszcza kontrola ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń, której celem jest zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Kontrolowanie zachowania skazanego dotyczy przestrzegania przez niego nałożonego przez sąd obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu, w wyznaczonym czasie, jak również obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych miejscach lub zakazu zbliżania się do określonej osoby. Kontrola kuratorska ma jednak na celu nie tylko zapobieganie powrotowi do przestępstwa, lecz również wychowawcze oddziaływanie na skazanego.

Specyfika badawcza

W badaniu skoncentrowano się na strategii danych jakościowych. Badania dotyczą szerszego projektu naukowego dotyczącego efektywności dozoru elektronicznego skazanych przebywających w wybranych aresztach śledczych na terenie Polski. W niniejszym opracowaniu wykorzystano wyniki badań wskazujące istotę, warunki i specyfikę dozoru elektronicznego oraz znaczenie tego rozwiązania w procesie resocjalizacji skazanych,

z zastosowaniem otwartego wywiadu pogłębionego (wywiadu skoncentrowanego na problemie). To opowiadanie, w którym badacz może powracać do głównego wątku, wspierając jednocześnie osobę badaną w trakcie narracji, nadać rozmowie kierunek w postaci dodatkowych pytań (w momencie oddalenia od wątku), zadawać pytania dotyczące dotychczas nieporuszonych tematów (Krüger, 2021, 163–164).

W odniesieniu do zaakcentowanych aspektów metodologicznych podjęto próbę interpretacji i opisu wypowiedzi kuratorów sądowych dotyczących oceny skuteczności opisanego rozwiązania, pewnych ukierunkowań refleksji profesjonalistów w zakresie jego usprawniania. W tym celu postawiono pytanie: W jaki sposób urzeczywistniana jest idea kreowania środków alternatywnych wobec pozbawienia wolności?

W zamierzeniu badawczym decyzję o celowym doborze próby do badań (o tym, kto zostanie zakwalifikowany do grupy badanych, decyduje sam badacz) z wyspecjalizowanymi podmiotami do pracy z osobami przejawiającymi zachowania nieaprobowane społecznie oraz przeprowadzeniu wywiadów z wykorzystaniem wybranych dyspozycji podjęto w oparciu o profesjonalizm i doświadczenie zawodowe. Natomiast możliwość poznawania opinii skazanych podjętej kategorii badawczej mogłaby ujawniać ich subiektywizm oraz wysokie prawdopodobieństwo udzielania odpowiedzi zgodnych z oczekiwaniami kuratorów sądowych, pracowników socjalnych czy badacza z uwagi na chęć uzyskania aprobaty społecznej. Rezultaty przeprowadzonych badań zostały przedstawione w formie interpretacji wypowiedzi badanych. Badacz podjął próbę wyeksponowania tendencji wyłaniających się w badaniach dotyczących efektywnego stosowania instrumentów reakcji karnej związanych z SDE. Interpretacja wypowiedzi osób badanych jest wynikiem dociekania badacza oraz konfrontowania wyników z teorią. Badania zostały przeprowadzone w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej. Wzięło w nich udział sześciu kuratorów zajmujących się sprawami dla dorosłych, w tym nadzorem osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Badani posiadali wykształcenie wyższe pedagogiczne, dwoje z nich studiowało na kierunku pedagogika specjalna o specjalności resocjalizacja, pozostali uzupełniali wykształcenie na studiach podyplomowych. Staż pracy badanych mieści się w przedziale 10–18 lat.

Przestrzeń doświadczeń badanych

Wywiady przeprowadzone z kuratorami sądowymi znajdują potwierdzenie w teorii, w kwestii znaczenia ich profesjonalizmu w procesie resocjalizacji skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w SDE. Badani uczestniczą już we wstępnej fazie procesu, w której opiniuje się zasadność zezwolenia skazanemu na realizację tego rodzaju kary oraz ocenia jej zamierzoną, potencjalną skuteczność w aspekcie konkretnego przypadku. Z wypowiedzi jednego z kuratorów wynika, iż w ramach wykonywanej kontroli zobligowani są do podejmowania szeregu czynności niezwłocznie po uruchomieniu środków technicznych, niezbędnych do realizacji kary

pozbawienia wolności w SDE. Ponadto zobowiązani są do przeprowadzenia ze skazanym rozmowy, w której zapoznają go z prawami i obowiązkami, o których mowa w art. 8 ust. 1 pkt 1–3 i 6 s.d.e. oraz art. 70 i 73 s.d.e. oraz wszelkimi informacjami dotyczącymi współpracy skazanego z kuratorem, zapewniającej prawidłowe wykonanie wyroku. Kuratorzy mają świadomość roli, jaką pełnią w zakresie organizowania i kontrolowania wykonywania przez skazanych kary pozbawienia wolności w SDE, jak też pomocy w ich readaptacji, w szczególności kontroli ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń, co stanowi cel oddziaływania wychowawczego i zapobiegania powrotności przestępczej. Jak konstatują badani, fakt postanowienia sądu o udzieleniu, odmowie bądź uchyleniu skazanemu zezwolenia na odbycie kary wynika z ich decyzji w tym względzie. W zakresie ich uprawnień zyskali prawo do składania wniosków o uchylenie zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego oraz prawo składania wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbywania kary. Badani wyrazili opinię dotyczącą zapisów ustawy o dozorcze elektronicznym, z której wynika, iż stanowi ona całościowe uregulowanie dotyczące użyteczności dozoru elektronicznego oraz systemu wykonywania kary pozbawienia wolności. Ponadto stanowi dobre rozwiązanie, choć nie pozbawione niedoskonałości i wymagające dalszych modyfikacji w celu lepszego dostosowania do realiów penitencjarnych. Stanowi ważny etap budowania nieizolacyjnego, dyscyplinarno-wolnościowego systemu oddziaływań, choć warto byłoby wzbogacać go modułami rehabilitacyjnymi, resocjalizacyjnymi, reedukacyjnymi, stanowiącymi umocnienie specyfiki układu oddziaływań korekcyjnych. Kuratorzy twierdzili, iż ustawodawca nakłada na nich dodatkowe zadania, upoważniając ich jednocześnie do podejmowania decyzji, których kompleksowa realizacja może determinować efektywność celów dozoru elektronicznego.

Stąd, z chwilą wejścia w życie ustawy, większość kuratorów, jak wynika z rozmowy, była zobligowana do rozszerzania zakresu, liczby i rodzaju wykonywanych zadań o działania podejmowane zarówno w postępowaniu o udzielenie skazanemu zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, jak też podczas odbywania przez niego owej kary. Rozmówcy zwrócili jednocześnie uwagę, iż wraz z rozszerzeniem się ich obowiązków poszerzył się także zakres przysługujących im uprawnień. Wśród najczęściej wykonywanych czynności i zadań kuratorzy sądowi wskazywali na:

- zaznajomienie się z aktami sprawy karnej i innymi niezbędnymi źródłami informacji o skazanym, załączenie do teczki dozoru odpisów znajdujących się w aktach danych osobopoznawczych skazanego, w tym wywiadów środowiskowych, opinii biegłych lekarzy psychiatrów, psychologów, seksuologów, specjalistów do spraw uzależnień,
- zaznajomienie się z przebiegiem dotychczasowych kar (środków karnych, kompensacyjnych i zabezpieczających),

- rozpoznanie i zdiagnozowanie sytuacji osobistej, rodzinnej i środowiskowej skazanego,
- ocenę i zdiagnozowanie problemów, czynników i warunków, które sprzyjają bądź nie resocjalizacji i kontroli okresu wykonania dozoru elektronicznego,
- ocenę możliwości i metody rozwiązywania problemów, które nie sprzyjają resocjalizacji i kontroli okresu wykonania dozoru elektronicznego,
- rozpoznanie optymalnych metod kontroli skazanego, oddziaływanie na skazanego i dokonania ich wyboru,
- nawiązanie kontaktu z rodziną i środowiskiem skazanego,
- zasięgnięcie informacji w placówkach oświatowych i oświatowo-wychowawczych – w przypadku pobierania nauki przez skazanego młodocianego,
- w sprawie związanej z popełnieniem przestępstwa polegającego na użyciu przemocy lub groźby bezprawnej – nawiązanie kontaktu z dzielnicowym z właściwej jednostki organizacyjnej policji w celu wymiany informacji o skazanym, a także w celu ustalenia sposobów dalszej współpracy oraz form kontaktu,
- składanie sądowi sprawozdania z przebiegu dozoru elektronicznego nie rzadziej niż co 6 miesięcy,
- wykonywanie czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania dozoru elektronicznego,
- stały kontakt ze skazanym odbywającym karę w SDE, mający na celu pomoc w readaptacji społecznej oraz zapobieganie powrotowi do przestępstwa,
- informowanie skazanego o jego prawach i obowiązkach,
- pomoc w składaniu wniosków przez skazanego o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w zakresie SDE,
- współdziałanie z odpowiednimi podmiotami w zakresie kontrolowania odbywania przez skazanego kary w SDE,
- monitorowanie zdarzeń podlegającym rejestracji, do których doszło podczas realizowania wyroku w systemie SDE,
- na prośbę skazanego zajmowanie się sprawami materialno-technicznymi, powstałymi w trakcie wykonywania kary w systemie dozoru elektronicznego.

Wyliczenie aktywności kuratora sądowego w systemie dozoru elektronicznego prowadzi do wniosku, że w ramach przyznanych przez ustawodawcę uprawnień i obowiązków występuje on w wielu statusach postępowania karnego wykonawczego jako strona postępowania wykonawczego, organ postępowania wykonawczego, doradca, obrońca i rzecznik skazanego, będąc jednocześnie administratorem i organizatorem dozoru elektronicznego (Ostrihanska, 2008, s. 34).

Ponadto większość kuratorów (czterech) podkreślała możliwość skutecznienia posiadanych przez nich uprawnień w zakresie uzyskiwania od skazanego wyjaśnień w przebiegu realizowanej kary w SDE. Jak relacjonowali respondenci, co najmniej raz w miesiącu zawiadamiali sąd penitencjarny o efektach kontroli zachowania skazanego czy przypadku naruszenia obowiązku nałożonego na niego przez sąd. Liczba owych zawiadomień była zróżnicowana w praktykach kuratorów. W codziennej pracy kuratorzy sądowi udzielają pomocy skazanym, m.in. przy składaniu wniosków do sądu penitencjarnego o udzielenie zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE jak też w trakcie ich kontroli (w postaci orzeczenia zakazu zbliżania się czy nałożenia obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wskazanym miejscu w wyznaczonym czasie, powstrzymywania się przed przebywaniem w określonych miejscach). Jeżeli na skazanego nałożono taki obowiązek, kurator składa wniosek do upoważnionego podmiotu dozoru o zainstalowanie stacjonarnego urządzenia monitorującego we wskazanym miejscu na określony czas. Badani w swojej praktyce zawodowej wnioskowali także o: zmianę miejsca pobytu skazanego oraz zakresu czasowego, umożliwiającego skazanemu przemieszczanie (względy zdrowotne, rodzinne), warunkowe przedterminowe zwolnienie skazanego, uchylene zezwolenia na realizację kary pozbawienia wolności w SDE. Badani kuratorzy doświadczyli w swojej pracy wielu problemów, np. usunięcie urządzenia rejestrującego lub nadajnika i ponowne jego założenie skazanemu po ustąpieniu zaistniałej sytuacji. W trakcie realizacji kary w SDE przez skazanego jego kurator sądowy jest zobowiązany do przyjęcia od upoważnionego podmiotu dozoru informacji o dokonanych czynnościach związanych z umieszczeniem danych we właściwym systemie teleinformatycznym, ponadto do przyjęcia od skazanego wniosków, skarg i prośb przekazanych w czasie bezpośrednich kontaktów, najczęściej podczas wykonywania czynności kontrolnych. Systematycznie dokonuje też oceny zachowania skazanego, uwzględniając przede wszystkim przestrzeganie przez niego porządku prawnego, obowiązków związanych z odbywaną karą oraz postawę skazanego wobec organów uprawnionych do wykonywania orzeczenia.

Z wypowiedzi dwóch badanych jednoznacznie wynika, iż są zwolennikami takiego rozwiązania. Jako zasadne podają obniżenie kosztów więziennictwa. Jedna z osób badanych wyraziła opinię, iż utrzymanie jednego skazanego w SDE w odniesieniu do pobytu skazanego w izolacji to koszt dziesięć razy niższy.

Ponadto w takich warunkach człowiek nie jest odizolowany od środowiska, pozostając w miejscu dotychczasowego zamieszkania, zachowując autentyczne więzi rodzinne odgrywające ogromną rolę w readaptacji społecznej oraz ma możliwość kontynuowania pracy zawodowej, edukacji i innych form aktywności, racjonalnej percepcji problemów, współuczestnicząc w życiu pod stałą, ale dyskretną kontrolą.

Wzmocnieniu ulegają konstruktywne sieci społeczne, co stanowi podstawowy warunek efektywności kary (Sampson i in., 1997, 147–150). Skazany odbywający

karę w systemie dozoru elektronicznego nie jest narażony na stygmatyzację społeczną (Porowski, 2003, s. 306), stanowiącą istotną barierę utrudniającą readaptację i reintegrację skazanego po opuszczeniu zakładu karnego.

Jak twierdzi pięcioro badanych, ustalenie szczegółowego planu dnia i ścisła kontrola jego przestrzegania porządkuje życie dozorowanego i może być sposobem na ograniczenie kontaktów sprawcy ze środowiskiem przestępczym. Fakt użytkowania opaski jest autostygmatą, niepozwalającą zapomnieć o konieczności przestrzegania nakazów sądu czy normatywnych zasadach, ale też motywującą do ich realizacji, co kształtuje postawę odpowiedzialności. Jednocześnie jest też przepustką do kontynuowania w naturalnej formie życia rodzinnego, jego wzmacniania, sprawowania bezcennej opieki nad dziećmi. Skazany przyswaja jednocześnie pozytywne nawyki kontrolowania własnych zachowań czy zarządzania czasem. Ów system zawiera elementy samowychowawcze, stymulujące skazanego do prospołecznych zachowań, co ujawnia jego walor resocjalizacyjny. Jeden z badanych kuratorów zwrócił jednak uwagę na stosowanie ścisłego aresztu domowego w systemie dozoru, który istotnie zdominuje funkcjonowanie skazanego, uruchamiając zachowania eksternalizacyjne, będące odpowiedzią na permanentne odczuwanie stresu i odreagowywanie emocji, co z kolei przekładać się może na dezaprobującą postawę rodziny wobec niego. Wystąpienie takich sytuacji obliguje kuratorów do podjęcia odpowiedniej interwencji, począwszy od rozmów, mediacji i prób uzdrowienia sytuacji rodzinnej, po wnioskowanie o uchylenie odbywania kary pozbawienia wolności w SDE. Dyskusja nad zaletami i wadami dozoru elektronicznego w odniesieniu do praw człowieka, praw osób trzecich czy współzamieszkujących z osobą dozorowaną ujawnia trudny problem „podglądania” skazanych objętych dozorem. Kontrolowanie, w jakim miejscu przebywają, może okazać się niewystarczające z uwagi na niewiedzę dotyczącą zachowania skazanych. Pytanie: Czy stosowanie środka karnego uzasadnia podglądanie skazanego w sytuacjach intymnych, zwłaszcza jego bliskich? (Larguier, 2005, s. 124).

Innego typu problemy sygnalizowane przez badanych dotyczyły nieprawidłowości technicznych – chodziło o brak lub zanikający zasięg i brak możliwości odpowiedniej kontroli skazanego, stąd kuratorzy niejednokrotnie angażowali rodziny osadzonych, by sprostac procedurom systemu i dodatkowo zaopatrzyć sprzęt np. we wzmacniacz. Inne kwestie analizowane przez rozmówców to nadzorowanie osób poddanych monitoringowi *pretrial* (stosowanemu przed rozprawą i wyrokiem) pozwalającemu ograniczyć część negatywnych następstw związanych z zastosowaniem tymczasowego aresztowania, w mniejszym stopniu stygmatyzując sprawcę, mogącego okazać się niewinnym (choć jeden z badanych stwierdził, że sygnał wysyłany otoczeniu jest czytelny – domniemany sprawca nie jest wolnym, gdyż jego funkcjonowanie pozostaje pod kontrolą). Dozór stosowany przy warunkowym przedterminowym zwolnieniu, tzw. *posttrial*, jest pomocny przy adaptacji skazanego do życia „poza”. Racjonalniej jest wdrożyć go w tryb życia „poza”, kontrolować, czy objęty

dozorem uczestniczy w treningu asertywnych zachowań abstynenckich, czy podejmuje próby znalezienia pracy, czy nie ujawnia zachowań świadczących o powrocie do przestępczego procederu.

Z opinii wszystkich kuratorów wynika, iż istotną zaletą odbywania kary pozbawienia wolności w SDE skazanego nieobarczonego statusem „niebezpieczny” jest możliwość podjęcia pracy poza zakładem karnym na własną odpowiedzialność przy jednoczesnym podleganiu kontroli. Dozór elektroniczny stanowi znaczący element w zakresie „sprzężenia zwrotnego” z prostego względu: monitorowany zobligowany jest do ciągłego noszenia nadajnika, kurator natomiast ma możliwość śledzenia jego poczynąń. Z drugiej strony naruszenie warunków dozoru elektronicznego nie jest czynnością skomplikowaną i część dozorowanych nie potrafi sprostać jego warunkom. Jest też tak, że część osób poddanych dozorowi wykazuje znacząco złożoną recydywę.

Kontynuując, problemem stosowania dozoru elektronicznego w kontekście proceduralnym aresztu czy zakładu karnego jest to, że skuteczność tego rozwiązania istotnie uzależniona jest od woli dozorowanego. Wszyscy badani kuratorzy doświadczyli sytuacji, w której skazany objęty dozorem dokonywał przestępstwa, podobnie rzecz się ma w przypadku dozoru *pretrial*, w której to przestrzeni możliwe jest wywieranie wpływu na świadków. Wśród zalet wymieniali stosowanie działań prewencyjnych.

Propozycje usprawnień na przyszłość

Z przeprowadzonych wywiadów z kuratorami wyraźnie wynika, iż sądy nadal niechętnie udzielają zgody na realizację kary w systemie dozoru elektronicznego, ustawa natomiast nie zniwelowała problemu liczebności skazanych w więzieniach. Badani wskazują powody takiego stanu rzeczy. O wykonanie kary w SDE mogą ubiegać się jedynie osoby posiadające stałe miejsce pobytu na terenie apelacji danego zakładu karnego. Wnioski osób, których miejsce stałego pobytu znajduje się w okręgu apelacji innego sądu niż właściwego dla danego zakładu karnego, nie są uwzględniane. Ponadto bezwzględnie winny być spełnione określone warunki techniczne związane z zasięgiem nadajnika, instalacji, które zawierają służące kontroli podzespoły elektryczne lub elektroniczne w mieszkaniu skazanego. Wśród wymogów formalnych wobec skazanego ubiegającego się o realizację kary w systemie dozoru elektronicznego jest osiągnięcie celów kary w tymże systemie oraz szczególne względy bezpieczeństwa, stopień demoralizacji i inne okoliczności nieprzemawiające za koniecznością osadzenia go w zakładzie karnym. Zasadniczą kwestię stanowią warunki techniczne wobec skazanego na karę pozbawienia wolności do jednego roku (jeśli pozostały czas nie przekracza sześciu miesięcy) przy uwzględnieniu dotychczasowego jego zachowania – musi zaistnieć uzasadnione przekonanie, że po opuszczeniu zakładu jest on w stanie przestrzegać zasad porządku prawnego, a w szczególności nie dopuści się przestępstwa. W dalszych dewagacjach badani zwracali uwagę na to, że nie udziela się zezwolenia na odbycie kary w SDE osobom, które zostały skazane na karę

pozbawienia wolności chociażby z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz takim, które nie stawiały się dobrowolnie do realizacji kary w jednostce penitencjarnej. O zezwolenie na odbycie kary w systemie nie mogą ubiegać się osoby skazane za czyn stanowiący wykroczenie. Według badanych ustawa dotycząca realizacji kary w systemie dozoru elektronicznego przewiduje surowe, wyidealizowane wręcz wymogi, nierealistyczne w ich realizacji. Obecnie, zdaniem kuratorów, mimo alternatywnej możliwości odbywania kary poza zakładem karnym, skazani sporadycznie składają wnioski o to rozwiązanie, natomiast złożone w przeważającej części zostają odrzucane, umarzane lub negatywnie rozpatrywane. Wśród możliwych i ciekawych rozwiązań tej sytuacji proponowanych przez badanych jest konieczność przeprowadzenia kampanii społecznej, upowszechniania/transferu wiedzy, w szczególności wśród skazanych na karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku, uświadamiającej możliwości i skuteczność wykonywania kary w SDE, co z kolei mogłoby przyczynić się do zwiększenia zainteresowania, ale i akceptacji warunków, korzyści i ograniczeń nieizolacyjnego rozwiązania.

Innym aspektem penalnym, wymagającym usprawnienia w zakresie udzielania zgody na odbywanie kary w SDE, jest badanie warunków mieszkaniowych. Uzyskiwanie przez dyrektorów zakładów karnych zgody osoby współzamieszkującej ze skazanym wydłuża czas postępowania, często nie znajdując racjonalnego uzasadnienia. Zdaniem respondentów zasadnym byłaby możliwość wycofania zgody przez osobę współzamieszkującą, należałoby więc usankcjonować działania zmierzające do realnego uświadomienia konsekwencji we współuczestniczeniu tejsze. Szczególna rola w tym zakresie przypada kuratorowi przygotowującemu wywiad środowiskowy oraz sądom. Konieczne jest w tym względzie podjęcie działań umożliwiających sędziom penitencjarnym wykonywanie obowiązków nałożonych na nich przez ww. ustawę. W myśl rozporządzeń w niej zawartych, w nadzór nad wykonywaniem kary w SDE jest zaangażowanych szereg podmiotów – sędziów penitencjarnych, pracowników sekretariatu, kuratorów, pracowników upoważnionego podmiotu dozoru, pracowników centrali monitorowania. Podmiotem dozoru pozostaje sędzia penitencjarny, na którym spoczywają w zasadniczej części obsługa systemu teleinformatycznego oraz techniczny nadzór nad wykonywaniem dozoru elektronicznego, a także czynności administracyjno-techniczne. W ich opinii jak dotąd nie dokonano wzmocnienia kadrowego w sądach, stąd wobec istniejącego rzeczywistego status quo nie jest możliwa realizacja założeń systemu – nadzorowanie skazanego poprzez obserwację jego aktywności, co może skutkować daleko idącymi konsekwencjami, m.in. niezrealizowaniem celu kary, deficytami konstytucji postawy społecznej skazanych w myśl warunków określonych w postanowieniu. Przyznanie kuratorom uprawnień do zmiany harmonogramów oraz składania wniosków o uchylenie dozoru elektronicznego znalazłoby realne odniesienie do nadzorowania, tym bardziej, że kurator ma większą, faktyczną możliwość oceny realizacji przez skazanego warunków wykony-

wania kary. Z kolei dodatkowe obciążenie kuratorów winno skutkować wzmocnieniem kadrowym. Praktyczny podział kompetencji sędziego i kuratora zwiększyłyby możliwości oddziaływania indywidualno-prewencyjnego. Aktualnie kompetencyjność w zakresie zmiany harmonogramów jest atrybutem sądu penitencjarnego, dlatego w obawie przed ich zbyt częstą zmianą zazwyczaj podejmowane są decyzje o zbyt szeroko zakrojonym czasie przebywania skazanego poza systemem. Gdyby zajmował się tym kurator, mógłby elastycznie dostosowywać harmonogramy do sytuacji skazanego. W kontekście omówionych wyników badań uzasadnione będzie stwierdzenie, iż wymagając od kuratorów efektywnego organizowania i kontrolowania wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego, konieczna jest nowa operacjonalizacja zakresu ich kwalifikacji, uwzględniając umiejętności prawnicze, psychologiczne, pedagogiczne, komunikacyjne, mediacyjne. Należy zaakcentować obawę co do racjonalizacji rozproszenia umiejętności i czynności, jak też racjonalizacji rozproszenia obciążenia zadaniami organizacyjnymi, kontrolnymi, prawnymi, probacyjnymi, wychowawczymi i resocjalizacyjnymi. Obawa jest istotna z punktu widzenia rzetelności, sprawności i skuteczności działań sądowych kuratorów zawodowych, podejmowanych w postępowaniu karnym wykonawczym, realizujących cele kary ograniczenia wolności. Ciekawe wnioski z badań w aspekcie celów SDE prezentuje B. Kędziński (2021, 215–225), rzucając nowe światło na aktualną politykę kryminalną, potwierdzając ją empiryczną analizą. W jej realiach DE jako system odgrywa pierwszoplanową rolę; najważniejszym wyznacznikiem efektywności systemowej jest współczynnik powrotności do przestępstwa: efektywna walka z przeludnieniem w zakładach karnych musi mieć charakter trwały, tzn. stosowanie DE jako sankcji warunkującej wysoki współczynnik recydywy prowadzić będzie każdorazowo do włączania w system penitencjarny osób czasowo wyłączonych z inkarceracji, realizujących karę e-więzienia. Wysoki współczynnik recydywy świadczyć może o błędnych założeniach konstrukcyjnych systemu, o braku realizacji celu kary. Cel DE jest zbieżny z karą pozbawienia wolności (oddziaływanie indywidualno-prewencyjne). Wyższy odsetek recydywy świadczyć będzie o braku skuteczności sankcji samej w sobie. Kilkukrotne wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE przy masowym zjawisku powrotności będzie prowadzić do cyklicznego powiększania kosztów funkcjonowania całego systemu. Dokonanie jednoznacznej oceny wpływu SDE na przeludnienie w jednostkach penitencjarnych w Polsce nie jest możliwe (Kędziński, 2021, s. 216). Zdaniem Kędzińskiego DE to tylko jeden z wielu środków alternatywnych polskiego systemu karnego, jednakże wyjątkowy, ponieważ każdego dnia w e-inkarceracji znajduje się ok. 4 tys. osób (6% liczby osadzonych w zakładach karnych).

Jak trafnie konstatuje A. Węgliński (2018, s. 417), zarządzanie i administrowanie zasobami i czynnikami ryzyka w aspekcie potencjalnej recydywy podmiotów dozorowanych to szczególna misja społeczna kurateli, współtworząca i wzmacniająca społeczeństwo,

w zakresie której kurator sądowy winien rezygnować z roli dozorca administrującego podopiecznego na rzecz współkreatora nowej ścieżki ich rozwoju w ramach modelu case management, opiniującego efektywność resocjalizacyjną systemu probacji.

Polska koncepcja dozoru nie wydaje się definitywną, ulega modyfikacjom, stąd empiryczne analizy tego co dobre, a co wymaga jeszcze dopracowania w praktyce posługiwania się tym środkiem są aktualnie niezwykle potrzebne i przydatne dla jego doskonalenia.

BIBLIOGRAFIA

1. Blumer, H. (1978). *Society as symbolic interaction*. W: J.G. Manis i B.L. Meltzer (red.), *Symbolic interaction. A reader in social psychology* (wyd. 3) (419–422). Allyn and Bacon Inc.
2. Ciosek M. (2001). *Psychologia sądowa i penitencjarna*. Wyd. Prawnicze PWN.
3. Eysenck H., Eysenck M. (1998). *Podpatrywanie umysłu. Dlaczego ludzie zachowują się tak, jak się zachowują*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
4. Kalitowski M., Sienkiewicz Z., Tyszkiewicz L., Wąsek A. (2000). *Kodeks karny. Komentarz* (t. 2). Arche.
5. Kędzierski B. (2021). *Efektywność systemu dozoru elektronicznego w Polsce w świetle badań empirycznych*. Uniwersytet Gdański.
6. Krüger H.H. (2007). *Metody badań w pedagogice*. Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne.
7. Larguie, J. (2010). *Criminologie et sciences penitentiaire*. Dalloz.
8. Mamak K., Zając D. (2015). Dozór elektroniczny w świetle nowelizacji prawa karnego. *Przegląd Prawniczy*, 1, 1–143.
9. Moczydłowski P. (2006). Przestępca na uwężni. Elektroniczny monitoring sprawców przestępstw. *Zeszyty naukowe fundacji Ius et Lex*, 2, 1–256.
10. Ostrihanska Z. (2008). Diagnoza pracy kuratora sądowego. W: T. Jedynek i K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego* (267–302). Wolters Kluwer.
11. Porowski M. (2003). Psychospołeczne aspekty pomocy dla więźniów. W: T. Bulenda i R. Musydłowski (red), *System Penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce* (1–361). ISP.
12. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 maja 2015 r. w sprawie określenia szczegółowych warunków technicznych i wymagań funkcjonalnych, jakie powinny spełniać środki techniczne służące do wykonywania dozoru elektronicznego, oraz sposobu funkcjonowania systemu komunikacyjno-monitorującego (Dz. U. z 2015 r., poz. 797).
13. Sampson R., Laub J. (1997). A life-course theory of cumulative disadvantage and the stability of delinquency. W: T. Thornberry (red.), *Developmental theories of crime and delinquent* (133–161). Transaction Publishers.
14. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015, poz. 396).
15. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 2016, poz. 428).
16. Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r., poz. 24).
17. Waligóra B. (2004). *Funkcjonowanie człowieka w warunkach izolacji*. UAM.
18. Węgliński A. (2018). Resocjalizacja w środowisku otwartym z zastosowaniem metody zarządzania przypadkiem w dozorach kuratorskich. W: W. Ambrozik, A. Kieszowska, K. Sawicki (red.), *Współczesne dylematy resocjalizacyjne. W stronę twórczej resocjalizacji* (409–417). Oficyna Wydawnicza Impuls.